

פתרון בחינת הבגרות בגיאוגרפיה

קיץ תשע"ב

סמל שאלון 057203

הפתרון נכתב על ידי אמנון אפשטיין, משה חוטר,

זיוה הוכמן ונעם טובול

מצוות מורי רשת החינוך אנקורי

ארץ ישראל - המזרח התיכון

1. שאלה מס' 1: חקלאות

א. ע"פ הטבלה חלה ירידה בולטת בשטחי הגידול של הכותנה, עלייה קטנה בשטחי הגידול של ההדרים, ועלייה חזקה בגידול ירקות.

- הכותנה נמצאת בירידה משום שהיא צורכת כמויות מים רבות. עקב המחסור במים הנובע מקשיי האקלים ועונות בצורת תכופות, אין כדאיות להמשיך בגידול זה.
- ענף ההדרים שנפגע מאוד במישור החוף התפתח במידה מסויימת בנגב הצפוני בו אין לחצי עיור. ההשקעות הרבות בביוטכנולוגיה והמצאת זנים חדשים הגדילו את שטחי הגידול.
- ענף הירקות נמצא בעלייה מתמדת משום שחלקו הגדול נמצא בערבה. באזור זה גדלים ירקות מבכירים המבשילים בחורף, כך שניתן לייצא אותם לחו"ל כשהביקוש גבוה. בערבה ישנם שטחים פנויים רבים משום שהאוכלוסייה מועטה כך שאין לחצי עיור העלולים לפגוע בחקלאות. השימוש בטכנולוגיה מודרנית כמו טפטפות וחממות מסייע להתגבר על קשיי האקלים המדברי.

ב. התומכים בהמשך ההשקעה בחקלאות:

- החקלאות שומרת על השטחים הפתוחים ומאפשרת חלחול מים לאקוויפרים והעשרתם.
- ייצור מזון לאספקה שוטפת לאוכלוסייה ובכך קטנה התלות בייבוא מזון
- למרות הירידה במספר המועסקים בענף עדיין מספקת החקלאות תעסוקה לאוכלוסייה העובדת בענף.

המתנגדים להמשך ההשקעות בחקלאות:

- החקלאות מבזבזת קרקע יקרה במרכז הארץ
- מנצלת את משאבי המים החסרים
- עדיף להשקיע בטכנולוגיה עילית בה יש למדינה יתרונות רבים וברווחים שיתקבלו ממנה ניתן לייבא מזון.

2. שאלה מס' 2- סעיפים א. + ב:

מצב סינופטי	תופעה אקלימית	עונת השיא
אפיק פרסי	חם והביל במישור החוף	קיץ
אפיק ים סוף פעיל	גשמי פתע בערבה	עונת מעבר (סתיו או אביב)
רמה סיבירית	קרה	חורף
שקע קפריסאי	גשמים בצפון הארץ ובמרכזה	חורף

הסבר הקשר

אפיק פרסי- שלוחה של שקע טרמי מעל אסיה בקיץ. האיזוברים מכסים את מזרח הים התיכון ומזרימים אוויר לח מהים. ההשפעה החזקה ביותר היא על הלחות היחסית במישור החוף. הביל =לחות גבוהה.

אפיק ים סוף פעיל=חדירה של רוחות ואי יציבות מאזורים טרופים הגורמת בעונות המעבר לסופות פתאומיות בערבה.

רמה סיבירית- התפשטות של לחץ אוויר גבוה מכיוון סיביר מזרימה אוויר קר מאוד ויבש בעונת החורף וגורמת לתופעת קרה(ירידת טמפרטורת הקרקע מתחת לס צלסיוס) ברוב חלקי המדינה.

שקע קפריסאי- שקע חזיתי המתחזק מעל קפריסין גורם לכניסת חזית קרה לישראל ולהתפתחות סופות רעמים וגשמים

3. שאלה מס' 3: אוכלוסיית הקשישים בישראל

א. מגמה של גידול בשיעור אוכלוסיות הקשישים בישראל מ- 4.9% ב-1960 ל-9.9% בשנת 2012. הגורמים למגמה זו:

(1) שיפור בשירותי הבריאות- טיפול מניעתי וטיפול במחלות.

(2) שיפור ברמת החיים.

ב.

1) במרכזי הערים הגדולות נמצאו מתקנים רבים שבאים לשרת את האוכלוסיה הקשישה :

- מועדונים לקשישים
- קופות חולים
- דיור מוגן

לעומת זאת סגירה של בתי ספר, גני ילדים ועוד...

ג. נימוקים להעלות את גיל הפרישה לגמלאות :

1) לאפשר לקשישים תעסוקה שתאפשר להם לתרום מנסיונם לחברה.

2) להפחית את הנטל הכלכלי של תשלומי פנסיה מהמדינה.

4. שאלה מס' 4: צדק חברתי- כלכלי

א.

הפער	כיצד בא לידי ביטוי
פערים בין גלעין לשולים	1. הבדלים בתעסוקה, רמת אבטלה גבוהה יותר בשוליים. 2. הבדלים בצפיפות האוכלוסייה – צפיפות אוכלוסייה נמוכה בשוליים.
פערים בין ערי פיתוח לערים וותיקות	1. הבדלים במבנה הכלכלי, בערי הפיתוח הסתמכות על תעשייה עתירת כח אדם, בערי המרכז כלכלה מגוונת בעיקר בתחומי השירותים 2. הבדלים בנגישות לשירותים רפואיים מיעוט
פערים בין שכונות	1. איכות הבנייה בשכונות העניות נמוכה יותר. 2. צפיפות הבנייה בשכונות העניות גבוהה יותר.

ב. שתי דרכים לצמצום הפער :

- 1) שיפור הנגישות (כביש שש + מסילות ברזל כפולות בין באר שבע לתל אביב.
- 2) חוק עידוד השקעות הון.
- 3) שיקום שכונות.

ג. מסכים-הממשלה חייבת להקדיש תקציבים לצמצום הפערים כדי למנוע את הגדלת הפערים

שיכולים להביא לאי יציבות שלטונית

לא מסכים- הממשלה חייבת לצמצם תקציבים כדי למנוע כניסה למשבר כלכלי שיפגע במעמדה

הכלכלי של ישראל בשווקי העולם.

5. שאלה מס' 5- מע"ר ויוממות במטרופולין ת"א

א.

- בנייה לגובה- בתמונה נראים מבנים גבוהים בבנייה רוויה כמו קניון עזריאלי ובורסת היהלומים בר"ג, אלה מאפשרים לעסקים רבים בתחומי המסחר והפיננסים להתרכז באזור לאור המחסור בקרקע ומחירה הגבוה (נקודת שיא ערך הקרקע).

- תחבורה- נתיבי איילון הכוללים מסלולי נסיעה רבים עם מסילת ברזל מאפשרים נגישות נוחה למע"ר מכל חלקי המטרופולין, תחנות הרכבת הרבות לאורך האיילון מקלות על תנועת היוממים, ועל תנועת האנשים המגיעים לאזורי הקניות ולקריית הממשלה הנמצאת באזור.

ב. ע"פ מפת היוממים לת"א עולה כי ככל שהמרחק בין הערים המקיפות את ת"א לבינה קטן, כך שיעור היוממות גבוה וזמן הנסיעה קצר, למשל מספר היוממים מבת ים, חולון, נתניה והרצליה עולה על חמשת אלפים נפש ואילו מערים רחוקות יותר כמו רחובות, אשדוד וחדרה מספר היוממים קטן יותר. יש לציין כי מודיעין הרחוקה יחסית מת"א היא בעלת יוממות רבה משום היותה עיר חדשה שטרם יצרה מקורות תעסוקה עצמאיים ולכן התלות שלה בת"א רבה, כיום מהווה הרכבת הפרברית אמצעי תחבורה נוח מאוד.

ג. היוממות מהווה יתרון לת"א ותושביה משום שהיא מגדילה את היקף התעסוקה, המסחר, התרבות והבילויים בה, מכניסה כסף רב בתחום החנייה, העירייה זוכה לארנונה גבוהה, ערך הנכסים שבידי רוב תושבי העיר גבוה.

החסרון ביוממות הוא מצוקת חנייה חריפה מאוד במרכז העיר, פגיעה באיכות החיים והסביבה של חלק מתושביה בגלל מטרדים של רעש, לכלוך וזיהום אוויר.

6. שאלה מס' שש: איכות הסביבה- מדרש תמונה

א. תמונה מס' 1-גוש דן, זיהום אוויר.

הגורם להיווצרותו- פליטת מזהמים מכלי רכב.

תמונה מס' 2-נחל קישון, זיהום נחלים.

הגורם להיווצרותו- הזרמה של מי שופכין לתוך הנחל כפתרון זול.

תמונה מס' 3- חוף חיפה צפון, זיהום חופים.

הגורם להיווצרותו- אזרחים הנמצאים בחוף משאירים את הפסולת.

ב. כדי לטפל בזיהום האוויר הנגרם ע"י כלי רכב יש צורך לפתח את התחבורה הציבורית ולעודד נסיעה בה, שימוש בממירים קטליטיים, שיפור הדלקים ולחייב נסיעות משותפות לעבודה.

ג. "טביעת רגל אקולוגית" - היכולת של האדם להגדיר מה ממשאבי הטבע הוא צריך כדי להתקיים מול היכולת של הטבע לייצר משאב זה.

"פיתוח בר קיימא" - פיתוח מקום תוך שמירה על ערכי טבע לדורות הבאים.

הקשר בין שני המושגים - אם האדם ישמור על "טביעת הרגל האקולוגית" יוכל בצורה זו להמשיך לפתח את הקיים תוך שמירתו לדורות הבאים וההיפך.

7. שאלה מס' 7: מאמר רב שיח בנושא חזון לתחבורה מקיימת בישראל

א. תוכנית מתאר ארצית המשולבת לתחבורה יבשתית, נועדה לשלב בין מערכות התחבורה כמו מסילות ברזל, כבישים, מסלולי אופניים ורכבות קלות. עד היום לכל אחד מאמצעי התחבורה הללו היתה תוכנית נפרדת. תמ"א 42 נועדה לשפר את התחבורה הציבורית בארץ, ליצור מערכת הסעה המונית נוחה מאוד, כך שציבור הנוסעים יעדיף אותה על פני הרכב הפרטי.

ב. כביש אגרה: כביש מהיר שהנסיעה בו כרוכה בתשלום דוגמת מנהרות הכרמל, כביש 6 חוצה ישראל, והנתיב המהיר בכביש ירושלים- ת"א. כבישים אלו אמורים לצמצם את עומסי התחבורה בערים הגדולות, לצמצם את זמני הנסיעה בין הגלעין לשוליים ובכך להקטין את אי השוויון המרחבי בארץ.

רכב היברידי: רכב בעל שני מנועים, האחד חשמלי ומופעל על ידי סוללה נטענת כך שהוא ידידותי לסביבה

8. שאלה מס' שמונה: מערכת השבר הסורי- אפריקאי

א. התהליך הגיאולוגי שיצר את מערכת השברים הוא גרבן המהווה שבר גיאולוגי כחלק מתנועת ההחלקה / חילופית של טקטוניקת הלוחות. ארבע המדינות שבתחומן נמצא השבר הן: סוריה, לבנון, ירדן וישראל.

ב.

- פיתוח ענף התיירות באזור ים המלח המתבסס על אקלים חם כל השנה, תיירות מרפא.

- פיתוח חקלאי באזור הערבה

9. שאלה מס' 9: מדבור

א. מדבור הוא תהליך שבו מאפייני המדבר מתפשטים אל האזורים המקיפים אותו. הגורמים המאיצים אותו הם:

- אירועי בצורת רבים

- תהליכי סחיפה על ידי רוחות ומים

- רעיית יתר

- התפתחות השטח העירוני על חשבון חקלאות

ב. שינויים חברתיים-כלכליים:

- קיבוע נוודים המשנה את אופי החיים של האוכלוסיה הנוודית והופך אותה ליושבי קבע ואף לעירוניים.
- פגיעה בשטח המעובד המצמצמת את התפוקה החקלאית, דבר המגביר את הצורך בייבוא מזון.
- גידול בשיעור ההגירה מהכפר אל העיר, דבר שעלול להגדיל את היקף שכונות העוני בערים הגדולות.

10. שאלה מס' 10 : הכפר במזרח התיכון

- א. שלב ראשון- בנייה של הכפר המורכב מחמולות –חמולות; הגרעין הישן- מקום גבוה מטעמי בטחון, חומרי בנייה מהמצויים בשטח, בנייה מגובבת, דגם הבית "המתרחב", חצר פנימית, מסגד, מעיין ובית האירוח, טבעת הבוסתנים וה"משאע", דרך אחת נכנסת לכפר ויוצאת ממנו.
- שלב שני- הטבעת השנייה. בניית בתים מחוץ למרכז הכפר עקב הריבוי הטבעי הגבוה והצפיפות במרכז.
- שלב שלישי- דגם הכפר המפוזר, בניית שכונות חדשות ובתים בודדים מחוץ לטבעת השנייה עקב כניסת הרכב הממונע, החשמל והמים. בנייה לאורך צירי התחבורה. חומרי הבנייה בטון, השכונות החדשות צפופות בדומה לגלעין הישן.

ב. התמורות שהתרחשו בתחום הכלכלה הן:

- 1) הכפרים התפתחו למימדים גדולים מאוד וקמו בהם מרכזי מסחר, בתי מלאכה ושימושי קרקע שאינם אופייניים לכפר המסורתי, דבר שמשנה את מבנה התעסוקה בכפרים.
- 2) השארות בחקלאות פרימיטיבית וחלוקת הקרקעות בין היורשים שהביאו למצב של חוסר קרקע חקלאית. מצב זה גרם לתהליכי עיור מואצים מהכפר אל העיר, כפרים נבלעים ע"י הערים הגדולות בגלל תופעת הזחילה העירונית, תוך חיפוש מקורות תעסוקה ושירותים מפותחים.

11. שאלה מס' 11:

- א. שני מאפייני מיקום של מצרים ההופכים אותה לבעלת חשיבות אזורית ובין לאומית:
- אזורית-מצרים היא חלק ממדינות הנילוס ומהווה מרכיב חשוב בניצול מקורות הנילוס.
- בין לאומית - תעלת סואץ, המהווה את הקשר בין הים התיכון לים סוף, נמצאת בשליטת מצרים.
- ב. מאפיין כלכלי התורם להשתלבותה בכלכלה האזורית-כח אדם זול במצרים הביא להעתקת מפעלי טקסטיל של חברות רב לאומיות כמו חברת דלתא הישראלית.

מאפיינים המקשים :

בערות גבוהה – אחוז גבוה של אנאלפבתים במצרים.

אי יציבות שלטונית .

12. שאלה מס' 12: מאמר: איסלאם ודמוקרטיה בעולם הערבי

א. אקטיביזם פוליטי : השקפה הגורסת כי האיסלאם הוא דת החייבת להפוך לכח פוליטי תוך שימוש בפעולות נמרצות ובתוקפנות לעיתים גם באלימות על מנת להשיג את ייעדיה.

דוגמאות :

בשנות ה-70 האיסלאם הקיצוני עלה לשלטון בשתי מדינות : איראן וסודן, חוקי האיסלאם הפכו לחוק המדינה בניגוד לאיסלאם הרשמי אותו ייצגו חכמי הדת.

כיום : האביב הערבי : נפילת המשטרים החילוניים של קדאפי בלוב ושל חוסני מובארק במצרים.

ב.

- התנועות האסלאמיות מספקות תחושה של שייכות וזהות לחברה לאור האכזבה מהתרבות המערבית והניכור מהשלטון החילוני הקיים.

- הפתרון האיסלאמי מובן ופשוט לבני המעמד הבינוני והנמוך, צעירים וסטודנטים תוך שימוש בתעמולה תקשורתית ובטכנולוגיה המודרנית כמו האינטרנט.

- האיסלאם הרדיקאלי מציע פתרונות כלכליים-חברתיים עם רמה גבוהה של מוסר ובטחון, סיוע כלכלי ושמירה על רכוש התושבים.